

УДК 341.3:342.7:342.9(477)

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909.2026.33.2.131>

Тетяна Олександрівна Коломоєць

Національна академія правових наук України
Харків, Україна

Юридичний факультет
Запорізького національного університету
Запоріжжя, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-1101-8073>

Валерій Костянтинович Колпаков

Кафедра конституційного і адміністративного права
Юридичний факультет
Запорізького національного університету
Запоріжжя, Україна
<http://orcid.org/0000-0002-8580-3261>

ГУМАНІТАРНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз гуманітарно-правових стандартів забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у поєднанні з дослідженням національної нормативної моделі, інституційного механізму її реалізації та практичних дефектів правозабезпечення. Обґрунтовано, що проблема зникнення безвісти за особливих обставин не може розглядатися лише як пошукова або облікова, оскільки вона охоплює статусний, процедурний, інституційний, соціально-захисний і гуманітарний виміри. Доведено, що правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, має складну внутрішню побудову, яка виявляється в його стадійності, двоєдиній структурі статусного стану й опосередкованому характері реалізації через діяльність інших учасників правовідносин. Особливу увагу приділено правам членів сім'ї та близьких родичів як самостійних адресатів гуманітарно-правового захисту, а також аналізу спеціальних дефектів забезпечення прав сімей цивільних і військових зниклих осіб. Установлено, що чинна модель в Україні вже містить спеціальний статусний та інституційний контур, однак її практична реалізація ускладнюється дефектами координації, комунікації, доступності процедур, доказового супроводу та інформаційної синхронізації. На основі порівняльно-правового аналізу міжнародних стандартів і досвіду Німеччини, Франції, Польщі та Сполучених Штатів Америки окреслено функціональні орієнтири для подальшого вдосконалення української системи. Зроблено висновок, що подальший розвиток законодавства й практики його реалізації має бути спрямований на підвищення визначеності статусної моделі, посилення правового становища родини, формування цілісного координаційного маршруту та створення більш ефективної інформаційно-доказової інфраструктури.

Ключові слова: гуманітарно-правові стандарти; особи, зниклі безвісти за особливих обставин; правовий статус; члени сім'ї; близькі родичі; інституційний механізм; координація; комунікація; порівняльно-правовий аналіз.

Tetiana O. Kolomoiets

*National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine*

Faculty of Law

Zaporizhzhia National University

Zaporizhzhia, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-1101-8073>

Valerii K. Kolpakov

Department of Constitutional and Administrative Law

Faculty of Law

Zaporizhzhia National University

Zaporizhzhia, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0002-8580-3261>

HUMANITARIAN LEGAL STANDARDS FOR SAFEGUARDING THE RIGHTS OF PERSONS MISSING IN SPECIAL CIRCUMSTANCES

Abstract. *The article provides a comprehensive analysis of the humanitarian legal standards for ensuring the rights of persons missing in special circumstances, combined with an examination of the national regulatory model, the institutional mechanism for its implementation, and the practical defects of rights protection. It is substantiated that the problem of disappearance in special circumstances cannot be reduced solely to search or registration issues, since it encompasses status-related, procedural, institutional, social-protection, and humanitarian dimensions. It is demonstrated that the legal status of persons missing in special circumstances has a complex internal structure manifested in its staged character; the dual structure of the status condition, and the mediated nature of its implementation through the activities of other participants in the relevant legal relations. Particular attention is devoted to the rights of family members and close relatives as independent beneficiaries of humanitarian legal protection, as well as to the analysis of specific defects in safeguarding the rights of families of both civilian and military missing persons. It is established that the current model in Ukraine already contains a special status-based and institutional framework; however, its practical implementation is complicated by defects in coordination, communication, accessibility of procedures, evidentiary support, and information synchronisation. On the basis of a comparative legal analysis of international standards and the experience of Germany, France, Poland, and the United States of America, the article outlines functional guidelines for the further improvement of the Ukrainian system. It is concluded that the further development of legislation and of the practice of its implementation should be directed toward increasing the certainty of the status model, strength-*

ening the legal position of the family, forming a coherent coordination route, and creating a more effective informational and evidentiary infrastructure.

Keywords: *humanitarian legal standards; persons missing in special circumstances; legal status; family members; close relatives; institutional mechanism; coordination; communication; comparative legal analysis.*

ВСТУП

Актуальність проблематики гуманітарно-правових стандартів забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, зумовлена тим, що в світовому правничому дискурсі це не вузький сегмент кримінального переслідування чи адміністративного обліку, а комплексний правовий феномен, в якому поєднуються обов'язок держави встановлювати долю зниклої особи, право родини знати правду, процедурні гарантії участі сім'ї, механізми пошуку, ідентифікації, інформування та відшкодувально-підтримувальні заходи.

У сучасній міжнародній науковій думці детермінується кілька стійких напрямів розробки цієї проблематики. Зокрема, послідовно висвітлюються права осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, права їхніх родин, процедурна участь сімей у пошукових механізмах, інституційна імплементація міжнародних стандартів, а також судова конкретизація відповідних гуманітарно-правових підходів. Серед опублікованих на європейському просторі з цього приводу публікацій.

Серед публікацій із цього приводу, видрукованих на європейському просторі, доречно згадати: Baranowska G. «The Rights of the Families of Missing Persons: Going Beyond International Humanitarian Law» (2022); Jones B., Ott L., Rauschenbach M., Sanchez C. «Hiding in Plain Sight: Victim Participation in the Search for Disappeared Persons, a Contribution to (Procedural) Justice» (2023); Robins S., Stockwell J. «Addressing Missing Persons Arising from Armed Conflict as a Driver of Peace» (2024); Sferrazza Taibi P., Carrasco Núñez M. «The Search for Missing Persons: Comparative Analysis of the Incorporation of International Standards into National Search Plans Implemented in Latin American Countries» (2025); Ibáñez Rivas J. M. «The Dead and Missing in Armed Conflict: Protections Set out in the Judgments of the European and Inter-American Courts of Human Rights» (2025); Baranowska G., Hadjigeorgiou N. Living up to «Obligations through the International Red Cross? A Critique of States' Attempts to Shift Obligations when Addressing Missing Persons» (2025) та ін.

У вітчизняному сегменті важливе місце в дослідженнях проблематики зниклих безвісти за особливих обставин, які були здійснені в період 2022–2026 років, належить працям К. В. Катеринчук, Д. О. Кобзін, Г. С. Коваль, В. К. Колпакова, О. М. Кононець, Д. Р. Піна, Л. І. Приполової, С. Г. Сидоренко, О. В. Сорокач, С. В. Щербань та ін.

Наведені публікації утворюють змістовно цілісну доктринальну базу з проблематики дослідження. Міжнародні праці стандартизують європейське бачення прав зниклих безвісти, їх родин, процедурної участі, інституційної імплементації

стандартів і судового захисту, тоді як українські наукові та аналітичні матеріали дозволяють співвіднести ці стандарти з національною нормативною моделлю і практикою її реалізації. Саме поєднання цих публікацій забезпечує аргументаційну основу статті.

Попри таку активність у сучасному масиві дослідницьких здобутків усе ще відчутна лакуна, пов'язана з недостатнім поєднанням міжнародно-правової, адміністративно-правової та статусної оптики. Вона проявляється в недостатній увазі до трансформації гуманітарно-правових стандартів у внутрішньодержавну модель забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Зокрема, дослідженню того, як вони вбудовуються в статусну конструкцію, у реєстрову й інституційну архітектуру, у механізми комунікації з родинами та в адміністративні процедури реалізації прав.

З огляду на зазначене, метою статті є комплексне дослідження гуманітарно-правових стандартів забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, із виявленням їхньої юридичної природи, структурних елементів, міжнародних і національних джерел, а також проблем реалізації в Україні. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: з'ясувати сучасний зміст гуманітарно-правових стандартів у цій сфері; визначити їх міжнародно-правові та доктринальні джерела; охарактеризувати національну нормативну модель; розкрити структуру й стадійність правового статусу зниклої особи; дослідити права членів сім'ї та близьких родичів; проаналізувати інституційний механізм реалізації стандартів; виявити дефекти практики координації, комунікації та доступності; окреслити порівняльно-правові орієнтири й напрями вдосконалення законодавства та практики його реалізації.

Новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше в межах цілісного адміністративно-правового та гуманітарно-правового аналізу системно поєднано міжнародні стандарти, національну статусну модель, права родини, інституційний механізм і практичні дефекти забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, а також запропоновано інтегрований підхід, за якого ця проблематика осмислюється як цілісна гуманітарно-правова конструкція з власною статусною, процедурною, інституційною та комунікативною логікою.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У процесі дослідження використано широкий масив матеріалів, який охоплює як національні нормативно-правові акти, так і доктринальні джерела з гуманітарного, адміністративного, процедурного, філософсько-правового й компаративістського вимірів. Насамперед це ті, що фіксують міжнародні гуманітарно-правові стандарти в сфері зникнення безвісти, а також національне законодавство України, яке регулює правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, порядок їх розшуку, ведення Єдиного реєстру, діяльність уповноважених органів і пошукових груп. Важливу частину матеріалів становлять аналітичні звіти, офіційні роз'яснення, інтерв'ю й інформаційні повідомлення органів державної

влади і правозахисних інституцій, які дали змогу простежити не лише нормативну модель, а й особливості її практичної реалізації, зокрема в частині координації, комунікації, соціального захисту, доказового супроводу та доступності процедур для членів сім'ї та близьких родичів. Для формування порівняльно-правових висновків використано також матеріали зарубіжних правопорядків і спеціалізованих інституцій Німеччини, Франції, Польщі та Сполучених Штатів Америки, що дало змогу виявити функціональні орієнтири для вдосконалення української моделі.

Методологічну основу дослідження становлять діалектичний, формально-юридичний, системно-структурний, морфологічний, порівняльно-правовий та доктринально-інтерпретаційний методи. Їх поєднання зумовлене самою природою предмета дослідження, який не може бути адекватно осягнутий ні лише через аналіз позитивного права, ні лише через міжнародно-правову чи правозахисну оптику. *Формально-юридичний* метод дозволив реконструювати зміст чинних нормативних приписів; *системно-структурний* – виявити їх взаємозв'язки в межах статусної й інституційної конструкції; *морфологічний* – виявити внутрішню архітектоніку правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, його стадійність, двоєдину побудову й особливості реалізації; *порівняльно-правовий* – співвіднести українську модель із міжнародними стандартами та зарубіжними підходами; *доктринально-інтерпретаційний* – осмислити внутрішню логіку цього інституту й виявити його концептуальні дефекти.

Застосоване поєднання дало змогу досягти комплексності дослідження, уникнути нормативної редукції проблеми осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та концептуалізувати її як цілісну гуманітарно-правову конструкцію, що охоплює статусний, процедурний, інституційний і правозахисний виміри.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

2.1. Гуманітарно-правові стандарти та національна нормативна модель забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин

Осмислення гуманітарно-правових стандартів забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у поєднанні з аналізом національної нормативної моделі їх реалізації спирається на те, що йдеться не про абстрактні гуманістичні побажання й не про розрізнений масив норм, а про цілісну нормативно й доктринально сформовану конструкцію, яка визначає зміст, межі, способи та гарантії забезпечення прав зниклої особи, а також прав її близьких і членів сім'ї. Такий підхід впливає з гуманітарного права як частини міжнародного права, що встановлює правила захисту людини в умовах збройного конфлікту, і з доктрини прав людини як системи принципів та цінностей, що задають еталони поведінки держави щодо людини.

У цьому ракурсі гуманітарно-правовий стандарт постає як юридично значущий еталон належної поведінки публічної влади, орієнтований на захист найбільш уразливих осіб у ситуації тривалої правової, фактичної й екзистенційної невизна-

ченості. Його доцільно розуміти як системно впорядковану сукупність нормативних, процедурних, інституційних і комунікативних вимог, що впливають із міжнародного гуманітарного права, доктрини прав людини та національного законодавства й покладають на державу обов'язок забезпечити правове визнання факту зникнення, доступний порядок розшуку, функціонування спеціальних інституцій і реєстрів, інформування родини, облік і перевірку даних, соціально-правову підтримку близьких і відновлення правової визначеності щодо долі особи. Саме тому ці стандарти не можна зводити лише до норм Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [1], хоча цей законодавчий акт виконує системоутворюючу функцію у внутрішньодержавному механізмі.

Юридична природа цих стандартів є комплексною. По-перше, вони мають міжнародно-правовий вимір, оскільки ґрунтуються на гуманітарному праві й узгоджуються з документами у сфері прав людини. По-друге, їхній доктринальний зміст формується під впливом праволюдської концепції, яка надає їм аксіологічного значення через категорії людської гідності, права на життя, права на правду та захисту від довільної бездіяльності держави. По-третє, вони мають національно-правовий та адміністративно-організаційний вимір, оскільки набувають реальної сили лише через імплементацію у внутрішній правопорядок, визначення компетенції вповноважених органів, процедури ведення Реєстру та порядок взаємодії з родичами.

Отже, гуманітарно-правові стандарти не можна ототожнювати ні з правовим статусом особи, ні з інституційним механізмом його реалізації, ні з окремою процедурою розшуку. Вони є ширшою конструкцією, що задає напрям дій держави, поєднує гуманітарне право, доктрину прав людини, національний закон і адміністративну практику та слугує мірилом оцінки своєчасності, доступності, правової визначеності, належного інформування й координації.

У внутрішньодержавному вимірі зазначені стандарти набувають конкретизованої форми через національну нормативну модель забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Її слід розуміти не як фрагментарний набір норм, а як спеціалізовану законодавчу конструкцію, що охоплює статусні, процедурні, інституційні, інформаційні та гарантійні елементи. Її ядром є Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», який прямо пов'язує відповідний інститут із набуттям правового статусу, обліком, розшуком і соціальним захистом таких осіб та членів їхніх сімей. Уже сама ця формула фіксує багатокomпонентність моделі, оскільки йдеться не лише про юридичне визнання факту зникнення, а й про взаємопов'язану систему статусних, процедурних, інформаційних і соціально-захисних елементів.

У структурному відношенні ця модель охоплює кілька внутрішньо пов'язаних вимірів: а) понятійно-дефініційний, який окреслює межі правового регулювання й коло осіб, на яких поширюється спеціальний режим; б) статусний, у межах якого зникнення безвісти породжує спеціальне правове становище особи та пов'язане з ним коло прав, гарантій і правових наслідків; в) суб'єктно-

інституційний, який визначає органи, посадових осіб та інших учасників, на яких покладається реалізація статусу, організація розшуку, облік, координація та взаємодія з родичами; г) процедурно-розшуковий, що охоплює подання заяви, початок розшуку, збирання, перевірку та використання відомостей; д) інформаційно-реєстровий, зосереджений навколо Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; е) гарантійно-захисний, пов'язаний із забезпеченням прав та законних інтересів не тільки самої зниклої особи, а й її близьких; є) координаційно-імплементаційний, у межах якого забезпечується узгодженість міжнародно-правових стандартів, спеціального закону, діяльності вповноважених суб'єктів, роботи Реєстру та фактичних процедур розшуку в єдину систему.

Отже, гуманітарно-правові стандарти в сфері зникнення безвісти за особливих обставин і національна нормативна модель їх реалізації мають розглядатися у нерозривному зв'язку. Перші формують систему юридично обов'язкових і доктринально визнаних еталонів захисту особи та її родини в умовах збройного конфлікту, а друга виступає конкретизованою формою їх внутрішньодержавного втілення.

Саме така єдність стандарту й моделі дозволяє характеризувати український механізм забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, як комплексну, статусно орієнтовану та процедурно й інституційно організовану форму правового забезпечення, у межах якої поєднуються спеціальний закон, уповноважені інституції, Єдиний реєстр і механізми підтримки близьких родичів та членів сім'ї [2].

2.2. Правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: структура, стадії, юридичні наслідки

Інтерпретація правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, спирається на те, що йдеться про особливий статусний феномен, у якому поєднуються нормативно визначене правове становище особи, специфічний порядок його виникнення, спеціальний механізм реалізації та система юридичних наслідків, що поширюються як на саму особу, так і на її близьких родичів і членів сім'ї [3].

Вихідним положенням для такого розуміння є те, що Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» уже у своїй назві фіксує поняття «правовий статус», а отже законодавець мислить відповідний інститут не як суто розшуковий або обліковий, а як статусний. У цьому аспекті правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, постає як ядро відповідного правового інституту, навколо якого вибудовуються норми про набуття статусу, права та гарантії, діяльність уповноважених суб'єктів, інформаційно-реєстрові процедури та правові наслідки завершення або незавершення розшуку.

Структурно цей статус не може бути зведений до традиційної схеми «права, обов'язки і відповідальність» [4]. У випадку осіб, зниклих безвісти за особливих

обставин, доцільніше говорити про складнішу конструкцію, яка включає ідентифікаційний, матеріальний, процедурний, інституційний і наслідковий елементи. Саме така багатокomпонентність зумовлює потребу аналізувати правовий статус не лише в межах вузької законодавчої формули, а й у площині його доктринального осмислення.

З такої методологічної оптики правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, виявляє кілька взаємопов'язаних особливостей. До них належать його стадійний характер, двоєдина побудова, що дає підстави розмежовувати імпліцитний і експліцитний статусний стан, а також специфіка реалізації, яка полягає в тому, що вона здійснюється не самим носієм статусу, а через спеціально організовану діяльність інших учасників відповідних правовідносин. Саме тому подальший аналіз доцільно вибудувати за трьома аспектами: стадійністю набуття, двоєдиною структурою статусного стану та опосередкованим характером реалізації.

Тракування стадійності цього статусу спирається на те, що він не виникає одночасно й не може бути зведений до одного юридичного акту чи одного моменту правового визнання. Його нормативна конструкція побудована так, що законодавець розмежує два юридично значущі стани: момент, з якого особа вважається такою, що зникла безвісти за особливих обставин, і момент, з якого вона набуває статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин. Уже сама ця конструкція дає підстави розглядати статус як процесуально розгорнуту форму, в межах якої правове становище особи проходить принаймні дві взаємопов'язані стадії.

Перша стадія пов'язана з поданням заяви про факт зникнення особи. Саме з цього моменту особа вважається такою, що зникла безвісти за особливих обставин. Юридичне значення цієї стадії полягає в тому, що вона фіксує первинне правове визнання ситуації безвісного зникнення та запускає механізм публічно-правової реакції. На цій стадії виникає первинний обов'язок держави реагувати на факт зникнення, розпочинати пошукові дії, приймати та фіксувати релевантну інформацію, а також включати в правовий обіг близьких родичів і членів сім'ї як учасників відповідних правовідносин.

Друга стадія пов'язана з внесенням відомостей про особу до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Саме з цього моменту особа набуває статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин [5]. Тут уже йдеться не лише про запуск правового механізму, а й про формалізоване включення особи в спеціальний статусний режим, який має чітко визначені юридичні наслідки. Саме розмежування цих двох стадій дозволяє побачити, що між моментом звернення із заявою та моментом реєстрового оформлення не існує правової порожнечі. У цей проміжок формується самостійний юридично значущий період, у межах якого особа вже є об'єктом спеціального правового реагування, але ще не є носієм повного, формалізованого статусу. Саме тому в доктрині запропоновано розглядати першу стадію як імпліцитний, тимчасовий або латентний правовий статус, а другу – як експліцитний, основний правовий статус.

Стадійність має не лише техніко-юридичне, а й глибше змістове значення. Вона показує, що правовий статус не є результатом одного адміністративного рішення, а формується поступово, у міру переходу від первинного правового визнання факту зникнення до його формалізованого статусного закріплення. Це означає, що правове забезпечення в цій сфері не може бути побудоване за бінарною схемою «є статус – немає статусу». Між цими полюсами існує стадія первинної юридичної визначеності, яка вже породжує правові наслідки й уже вимагає від держави активної поведінки. Саме тому стадійність має розглядатися як структурна характеристика статусу, а не як допоміжна деталь його опису.

Водночас стадійність дозволяє точніше пояснити й припинення відповідного статусного стану. Закон передбачає, що особа вважається зниклою безвісти за особливих обставин до моменту припинення її розшуку, а розшук припиняється після встановлення місця перебування особи, місця її поховання чи місцезнаходження останків. Отже, стадійна побудова статусу поєднується з власною логікою тривалості та завершення. У підсумку стадійність правового статусу доцільно розглядати як його визначальну структурну ознаку.

Витлумачення двоєдиної структури статусного стану спирається на те, що його стадійність не вичерпується лише послідовністю двох юридичних моментів, а має власний внутрішній зміст. Ідеться не просто про два часові відрізки, а про дві якісно відмінні форми одного й того самого статусного феномену. Саме тому доктринальне осмислення цього інституту дає підстави говорити про його двоєдину побудову, в межах якої статусний стан виявляється в двох взаємопов'язаних формах – імпліцитній і експліцитній.

Імпліцитний правовий статус доцільно розуміти як первинний статусний стан, що виникає з моменту подання заяви про факт зникнення особи. Його особливість полягає в тому, що він ще не набув повного реєстрово підтвердженого оформлення, але вже не може вважатися правовою порожнечою. У цій формі особа вже входить у сферу спеціального правового реагування, а її зникнення стає юридично визнаною обставиною, яка запускає механізми пошуку, фіксації, перевірки даних і комунікації з близькими.

Експліцитний правовий статус є основною, повністю формалізованою формою статусного стану. Його виникнення корелюється з внесенням відомостей про особу до Єдиного реєстру. Саме в цій формі статус набуває належної юридичної виразності, а пов'язані з ним права, гарантії, процедурні й інформаційні наслідки входять у режим повноцінного правового функціонування. Отже, йдеться не про два різні статуси, а про дві форми одного статусного феномену, пов'язані між собою генетично й функціонально.

У цьому сенсі двоєдина структура статусного стану має не механічний, а діалектичний характер. Імпліцитний і експліцитний статуси не існують паралельно як ізольовані правові стани. Перший є тимчасовим і транзитивним, другий – основним і стабілізованим. Саме така конструкція дозволяє пояснити співвідношення факту зникнення, правового реагування держави й юридичних наслідків для ро-

дини. Вона знімає ризик того, що період від подання заяви до внесення відомостей до Реєстру опиниться в зоні правової непевності, і дає змогу розглядати імпліцитний статус не як штучну проміжну конструкцію, а як реальну доктринальну форму первинної статусної визначеності особи.

Аналіз характеру реалізації правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, спирається на те, що цей статус не може бути пояснений лише через його нормативне закріплення або через перелік прав і гарантій. Не менш визначальною його властивістю є особливий спосіб реалізації, що істотно відрізняє його від більшості інших правових статусів фізичних осіб. Якщо в типовій статусній конструкції носій статусу безпосередньо здійснює належні йому права, то у випадку особи, зниклої безвісти за особливих обставин, така безпосередня реалізація є об'єктивно неможливою. Саме тому цей аспект потребує звернення до категорій опосередкованої реалізації, спеціального правового механізму та функціонального перерозподілу статусної активності між різними учасниками правовідносин.

Принципова особливість цього статусу полягає в тому, що його легальним носієм є конкретна фізична особа, однак фактична реалізація більшості пов'язаних із ним приписів переноситься на інших суб'єктів. Правовий зв'язок статусу з особою не припиняється, але практична реалізація статусних елементів здійснюється в опосередкований спосіб через діяльність уповноважених органів, інституцій, близьких родичів, членів сім'ї, пошукових груп та суб'єктів реєстрового й інформаційного забезпечення. Отже, характер реалізації цього статусу є не індивідуально-автономним, а опосередковано-організованим.

Саме тому в наукових матеріалах обґрунтовано використовується поняття спеціального правового механізму реалізації статусу. Його зміст розкривається як сукупність норм, державних органів і інституцій, громадських колективних суб'єктів та окремих осіб, які у своїй взаємодії забезпечують фактичне функціонування статусу. Оскільки носій статусу є недоступним для безпосередньої участі в правовідносинах, законодавець змушений компенсувати цю фактичну недоступність шляхом побудови опосередкованої системи реалізації. Це означає, що статус юридично належить одній особі, але його правовий рух забезпечується через дії інших учасників, які діють у зв'язку з нею та в її інтересах або у зв'язку з необхідністю встановлення її долі. Саме тому реалізація статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, є водночас і реалізацією прав самої зниклої особи, і реалізацією прав та повноважень інших суб'єктів, пов'язаних із її статусним станом.

У методологічному плані це дає підстави розглядати реалізацію статусу як функціонування системи його складових, а не як поведінку одного суб'єкта. Адже реалізація правового статусу визначається як організація й фактичне досягнення мети нормативного впливу на систему компонентів статусу – компетенцію, порядок утворення й набрання юридичних ознак, порядок припинення і втрати юридичних ознак, гарантії функціонування, ідентифікаційні маркери, струк-

туру, дислокацію, цілі функціонування та відповідальність [6]. Це означає, що характер реалізації досліджуваного статусу є системним: він охоплює не один акт користування правом, а цілий комплекс взаємопов'язаних процедур, компетенцій, гарантій, рішень і дій, спрямованих на те, щоб статус не залишався номінальним.

Не менш суттєвою є й гуманітарно-правова сторона цього аспекту. Опосередкований характер реалізації статусу перетворює родину зниклої особи з пасивного спостерігача на одного з ключових учасників правового механізму. Саме через членів сім'ї та близьких родичів найчастіше ініціюється рух статусу в юридичному полі: подається заява, уточнюються обставини зникнення, надаються матеріали для ідентифікації, підтримується зв'язок із державними органами, заявляються вимоги щодо пошуку та інформування. У практичному вимірі такий характер реалізації дає змогу сформулювати для родичів та членів сім'ї певний алгоритм дій у ситуації правової невизначеності. Водночас саме тут найвиразніше виявляється й напруга між нормативною конструкцією та реальною практикою, адже чим складніший механізм опосередкованої реалізації, тим вищим є ризик фрагментації компетенцій, комунікаційних збоїв, інформаційної неповноти та надмірного процедурного навантаження на сім'ю.

У підсумку характер реалізації правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, доцільно визначати як опосередкований, спеціально організований і механізмено забезпечений. Його сутність полягає в тому, що статус юридично належить зниклій особі, але фактично реалізується через скоординовану діяльність інших учасників правовідносин – уповноважених органів, інституцій, близьких родичів, членів сім'ї, пошукових груп, реєстрових та інформаційних суб'єктів.

Юридичні наслідки набуття особою правового статусу, зниклою безвісти за особливих обставин, мають багаторівневий характер. Вони полягають у виникненні для такої особи та її близьких визначеного законом комплексу прав і гарантій, інформаційно-реєстрових наслідків, пов'язаних із внесенням відомостей до Єдиного реєстру, а також організаційно-процедурних наслідків, оскільки статус активує діяльність уповноважених суб'єктів, запускає розшукові заходи й створює для родини певний алгоритм дій.

Не менш важливими є й правові наслідки припинення цього статусу. З аналізу статей 4 та 20 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» випливає, що особа вважається зниклою безвісти за особливих обставин до моменту припинення її розшуку, а розшук припиняється після встановлення місця перебування особи, місця її поховання або місцезнаходження останків. Водночас у наукових напрацюваннях слушно наголошено, що визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою не є автоматичною підставою для припинення розшуку, а отже не означає автоматичного припинення тих публічно-правових процедур і наслідків, які пов'язані з її розшуком. У такому контексті правовий статус особи, зниклої безвісти за особливих обставин,

постає не лише як статус із особливим моментом виникнення, а й як конструкція, що має власну логіку тривалості та припинення, не повністю збіжну з цивільно-правовими моделями безвісної відсутності чи оголошення особи померлою.

У підсумку правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, постає як комплексний статусний феномен із багатокомпонентною структурою, що охоплює ідентифікаційний, матеріальний, процедурний, інституційний і наслідковий елементи. Його внутрішня динаміка виявляється в переході від імпліцитного до експліцитного статусного стану, а юридичні наслідки поширюються на сферу прав, гарантій, розшуку, інформаційного обліку, взаємодії вповноважених суб'єктів та підтримки родини.

2.3. Права членів сім'ї та близьких родичів у системі гуманітарно-правових стандартів

Аналіз прав членів сім'ї та близьких родичів осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у системі гуманітарно-правових стандартів спирається на те, що в межах цього інституту саме родина виступає не периферійним, а одним із центральних носіїв правового захисту. Це зумовлено природою відповідної статусної ситуації, адже унаслідок фактичної відсутності носія основного статусу значна частина юридично значущих дій, комунікацій, звернень і процедур переноситься на близьких родичів та членів сім'ї. Саме тому гуманітарно-правові стандарти в цій сфері мають оцінюватися не лише за тим, наскільки вони формально визначають становище зниклої особи, а й за тим, наскільки вони забезпечують права тих, хто об'єктивно змушений діяти у зв'язку з її зникненням і в умовах тривалої правової невизначеності.

Нормативне ядро відповідних прав закріплено насамперед у ст. 6 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин». Саме її норми визначають, що близькі родичі та члени сім'ї мають право на отримання достовірних відомостей про місцеперебування особи, зниклої безвісти за особливих обставин, обставини її загибелі (смерті), місце поховання, якщо воно відоме. Реалізація цього права відбувається через подання заяви про розшук і отримання достовірної інформації про хід та результати розшуку, а вповноважені органи зобов'язані надавати таку інформацію близьким родичам і членам сім'ї. Окремо Закон закріплює право членів сім'ї на соціальний захист.

Важливо, що законодавець не обмежується фрагментарним переліком пільг чи допоміжних можливостей. Йдеться про цілісний статусний режим захисту родини, в якому право на інформацію, участь у процедурі розшуку, комунікацію з уповноваженими органами та соціальний захист утворюють взаємопов'язану систему гарантій. У цьому аспекті права членів сім'ї та близьких родичів слід розуміти не як похідні від основного статусу в суто технічному значенні, а як самостійний сегмент гуманітарно-правового забезпечення, без якого відповідна модель втратила б свій людський і правозахисний зміст.

Зміст цих прав набуває додаткової визначеності через аналітичні матеріали, які показують, як саме законодавчі гарантії функціонують у практиці. Слушно наголошено, що законодавство відносить до близьких родичів та членів сім'ї не лише осіб, пов'язаних шлюбом або кровною спорідненістю, а й інших осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права й обов'язки, у тому числі осіб, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі. Для таких осіб передбачено право на отримання достовірних відомостей про місцеперебування зниклої особи, хід і результати її розшуку, обставини загибелі та місце поховання, а також право на соціальний захист, яке в чинній практиці включає, зокрема, пенсію у зв'язку із втратою годувальника. Звідси випливає, що саме право на інформацію слід визнати центральним елементом у системі прав членів сім'ї та близьких родичів. Його значення виходить далеко за межі простого повідомлення даних. У гуманітарно-правовому вимірі воно виконує функцію подолання невизначеності, зменшення стану тривалої невідомості щодо долі близької людини, а також забезпечення мінімального рівня юридичної та психологічної орієнтації родини в складній системі взаємодії з державними органами. Саме тому право на достовірні відомості про місцеперебування, обставини загибелі, місце поховання й хід розшуку має розглядатися як базовий гуманітарно-правовий стандарт, а не лише як технічний елемент адміністративної процедури [7].

Не менш істотним є й те, що в межах цього інституту члени сім'ї та близькі родичі виступають не лише адресатами інформації та соціального захисту, а й активними учасниками правового механізму. Закон прямо передбачає, що реалізація права на інформацію відбувається шляхом подання заяви про розшук, а отже саме родина фактично ініціює включення значної частини статусного механізму в дію. У спеціальних дослідженнях, оглядах, звітах і аналізах ця роль родини проявляється ще ширше: близькі родичі подають відомості, збирають документи, взаємодіють із різними органами, беруть участь у процедурі ідентифікації, відстежують хід розшуку й фактично несуть на собі значне процедурне навантаження [8].

У цьому зв'язку права членів сім'ї та близьких родичів набувають подвійної природи. З одного боку, це власні суб'єктивні права родини – на інформацію, соціальний захист, участь у належних процедурах. З другого боку, через них здійснюється опосередкована реалізація самого статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин. Саме тому родина в цій моделі постає не зовнішнім спостерігачем, а одним із ключових функціональних елементів статусної конструкції. Така побудова ще раз підтверджує, що гуманітарно-правові стандарти в цій сфері мають оцінюватися не тільки за ступенем формальної визначеності норм, а й за тим, наскільки вони враховують реальне положення тих осіб, які змушені замінити відсутнього носія статусу в процедурному та комунікативному вимірі.

Нормативна модель забезпечення прав членів сім'ї та близьких родичів осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, і практика її реалізації досі не досягли

належного рівня узгодженості. Попри законодавче закріплення права на інформацію, соціальний захист і участь у відповідних процедурах, в Україні не сформовано єдиного спеціально вповноваженого комунікативного центру, який би забезпечував родинам цілісний алгоритм дій, системне роз'яснення компетенції залучених органів та належне інформування про наявні права, пільги й соціальні гарантії. За таких умов родичі змушені взаємодіяти з кількома інституціями одночасно – Уповноваженим з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин та його Секретаріатом, Управлінням з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин у складі Міністерства внутрішніх справ України, Офісом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та іншими суб'єктами, – нерідко без достатньо чіткого розуміння меж їхніх повноважень і процедурної послідовності звернення. Унаслідок цього формально гарантовані права часто залишаються обмеженими в своєму практичному здійсненні, що свідчить про потребу подальшого організаційного та процедурного посилення всієї системи їх реалізації [9].

Звідси випливає, що в системі гуманітарно-правових стандартів права членів сім'ї та близьких родичів мають розглядатися щонайменше в трьох взаємопов'язаних площинах: як інформаційні права, спрямовані на отримання достовірних відомостей про долю зниклої особи і про хід розшуку; як соціально-захисні права, покликані підтримати родину в умовах тривалої невизначеності; як процедурно-комунікативні права, через які родина входить у правовий механізм розшуку, координації та взаємодії з державою. У підсумку права членів сім'ї та близьких родичів у системі гуманітарно-правових стандартів доцільно розуміти як самостійний і структурно необхідний елемент усього механізму забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Їх призначення полягає не лише в наданні родині окремих гарантій, а й у забезпеченні гуманітарно виправданої й юридично організованої участі близьких осіб у механізмі розшуку, інформування, соціального захисту та підтримання правової визначеності в умовах тривалої невідомості щодо долі зниклої людини.

2.4. Практика реалізації стандартів в Україні: проблеми координації, комунікації та доступності

Трактування практики реалізації гуманітарно-правових стандартів в Україні спирається на те, що чинна нормативна модель у сфері забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, уже сформувала базові юридичні засади статусу, гарантій і компетенцій, однак фактична реалізація цих стандартів виявляє істотну напругу між формальною визначеністю норм і реальними умовами їх здійснення.

Саме тому аналіз практики має зосереджуватися не лише на тому, чи існує відповідний правовий масив, а й на тому, наскільки ефективно він працює в площині координації дій уповноважених суб'єктів, комунікації з родинами та доступності процедур, інформації й гарантій. Така постановка питання підтверджується й новітніми публічними матеріалами. Так, офіційні повідомлення Міністер-

ства внутрішніх справ України наголошують на побудові «єдиної системи» розшуку [10], тоді як журналістські й правозахисні джерела фіксують збереження фрагментації в комунікації та практичній навігації родин між численними суб'єктами.

Проблема координації виявляється насамперед у багатосуб'єктності самого механізму. За офіційною позицією Міністерства внутрішніх справ України, розшук осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, є «складним багаторівневим механізмом», до якого входять Національна поліція України, Служба безпеки України, Офіс Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, Офіс Генерального прокурора, Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими, Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України, судово-медичні установи та інші суб'єкти. У тому самому повідомленні визнається, що для родин цей процес часто виглядає складним і фрагментованим, а держава розглядає посилення координації як один із ключових пріоритетів; а також зазначено, що спеціалізовані регіональні центри розшуку на базі обласних підрозділів поліції вже функціонують у всіх областях та в місті Києві. Це означає, що на практичному рівні проблема координації не заперечується самою державою, а радше визнається як центральний виклик, на який уже спрямовано інституційні зусилля.

Однак саме в комунікаційному вимірі інституційна множинність перетворюється на джерело найбільш відчутних труднощів. У матеріалі ресурсу «Донбас. Реалії» прямо зазначено, що попри декларування кількох точок взаємодії з родинами – служб військово-цивільного співробітництва бригад, слідчого поліції, електронного кабінету інформаційної системи Координаційного штабу та Національного інформаційного бюро – жодна з них на практиці не виконує функцію справжнього «єдиного вікна», оскільки не володіє всією актуальною інформацією про пошук. У тому самому матеріалі наголошено, що різні інформаційні канали не завжди синхронізовані, у базах даних може не оновлюватися статус особи, а родичі подекуди змушені самостійно добувати й звіряти відомості [11]. Така ситуація свідчить, що комунікація в чинній системі досі не набула ознак єдиного, інтегрованого процесу. Натомість вона часто залишається розподіленою між кількома інституціями, кожна з яких має лише частину функціонального та інформаційного ресурсу.

Показовою для оцінки практики реалізації стандартів є динаміка кількісних даних про осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. У квітні 2025 року Артур Добросердов (Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин) зазначав, що в Реєстрі перебувало 63 тисячі людей, а щодо близько 10 тисяч із них було підтверджено перебування в полоні [12]. Уже в березні 2026 року, за повідомленням Укрінформу з посиланням на Уповноваженого, у Реєстрі містилися дані про понад 90 тис. людей. При цьому уточнювалося, що основний масив записів стосується періоду після 2022 року, хоча окремі відомості охоплюють і випадки, що виникли з 2014 року, а сам Реєстр функціонує з травня 2023 року [13].

Зазначимо, що ці показники не слід тлумачити як взаємовиключні, оскільки вони відображають різні часові зрізи та загальну тенденцію до зростання обсягу обліку. Саме така динаміка свідчить, що навантаження на інституційний механізм не зменшується, а посилюється, а отже, проблеми координації та комунікації набувають ще більшого практичного значення.

Проблема доступності в цій сфері має не лише організаційний, а й власне правозабезпечувальний характер. Офіційне повідомлення Міністерства внутрішніх справ України прямо акцентує, що держава розвиває механізми комунікації й підтримки «аби шлях родини від заяви до отримання інформації був зрозумілим і системним», а також виносить на видиме місце єдиний номер гарячої лінії Міністерства внутрішніх справ України 1536. Це свідчить про інституційну спробу зменшити бар'єри доступу до системи. Однак журналістський аналіз показує, що сама наявність контактної точки ще не гарантує доступності в матеріальному розумінні, якщо інформаційні потоки між органами лишаються неповними, а родини не отримують послідовного супроводу.

Отже, доступність у досліджуваній сфері не може зводитися лише до формального існування гарячої лінії, електронного кабінету чи окремого органу; вона має розумітися як реальна здатність родини отримати своєчасну, повну й узгоджену інформацію та пройти процедурний маршрут без надмірного повторного звернення до різних інституцій. Додатково слід ураховувати, що в українській практиці комунікація з родинами дедалі виразніше набуває не лише адміністративного, а й гуманітарного значення. У повідомленні Міністерства внутрішніх справ України прямо зазначено, що одним із ключових завдань є налагодження чіткої комунікації з родинами, «щоб зрештою кожна сім'я отримала відповіді, на які чекає».

Саме ця теза виявляє суттєву рису гуманітарно-правового стандарту: для родини достатньою не є сама формальна присутність справи в Реєстрі або факт існування вповноваженого органу. Визначальною стає якість інформування, зрозумілість маршруту дій і передбачуваність інституційної реакції. У разі, коли ці компоненти залишаються слабкими, формально закріплені права втрачають значну частину свого практичного змісту.

У підсумку практика реалізації гуманітарно-правових стандартів в Україні характеризується подвійністю. З одного боку, офіційні джерела фіксують посилення координації, створення регіональних центрів розшуку, розвиток механізмів підтримки та комунікації, а також зростання інформаційної місткості Реєстру, а з іншого, журналістські й правозахисні матеріали переконливо показують, що головними практичними проблемами залишаються розпорошеність компетенцій, відсутність реального «єдиного вікна» для родин, неповна синхронізація інформації й ускладнена доступність процедур.

Саме тому подальше вдосконалення цієї сфери має бути спрямоване не стільки на просте нарощування нормативного масиву, скільки на досягнення інституційної узгодженості, комунікативної цілісності та реальної доступності механізму для родин осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

2.5. Дефекти забезпечення прав сімей цивільних і військових зниклих осіб

Висвітлення дефектів забезпечення прав сімей цивільних і військових зниклих осіб спирається на те, що формальна єдність правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, не усуває істотної відмінності у фактичному становищі їхніх родин. На рівні закону сім'ї цивільних і військових охоплюються спільною конструкцією права на інформацію, участь у процедурі розшуку та соціальний захист. Однак у практиці реалізації цих прав виявляються спеціальні дефекти, зумовлені відмінністю інституційних маршрутів, обсягу соціального забезпечення, способів комунікації з державою та характеру доказових труднощів. Саме тому ці сім'ї, попри формальну належність до одного гуманітарно-правового поля, фактично перебувають у різних режимах правозабезпечення.

Перший дефект має характер нормативно-інституційної асиметрії. Для сімей військових законодавство й практика передбачають спеціальні канали соціального захисту, оформлення виплат і видачу посвідчень членам сімей військовослужбовців, які загинули, померли чи пропали безвісти під час проходження служби. Це свідчить про існування для сімей військових окремого адміністративного контуру підтвердження статусу й доступу до пільг, який для сімей цивільних у такій формі відсутній [14].

Другий дефект пов'язаний із нерівномірністю соціально-захисного наповнення статусу. У відкритих повідомленнях 2026 року зафіксовано підвищення мінімальних пенсійних виплат саме для членів сімей загиблих і зниклих безвісти захисників, а також законодавче закріплення окремих рівнів виплат для родин зниклих безвісти військовослужбовців. Отже, військовий сегмент має спеціально деталізований соціально-забезпечувальний контур, тоді як сім'ї цивільних залишаються переважно в межах загальної моделі соціального захисту без порівнянного рівня нормативної інституціоналізації [15].

Третій дефект має комунікативно-процедурний характер. Для сімей військових поряд із загальним механізмом діють додаткові канали комунікації – військові частини, служби цивільно-військового співробітництва, Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими, спеціалізовані сервіси для родин захисників. Однак ця багатоканальність нерідко не полегшує, а ускладнює ситуацію, оскільки інформація між інституціями не завжди синхронізується, а жоден із каналів не виконує повною мірою функцію єдиного центру супроводу. Для сімей цивільних, навпаки, частіше бракує спеціалізованого маршруту, який би вів їх через усю процедуру. Тому сім'ї військових стикаються переважно з дефектом фрагментації комунікації, а сім'ї цивільних – із дефектом недостатньої спеціалізації комунікативної підтримки [16].

Четвертий дефект пов'язаний із доказовим і статусним підтвердженням. У випадку військових держава має ширший масив службових джерел інформації: відомості військової частини, матеріали бойових донесень, канали взаємодії із Координаційним штабом, інформацію про полон чи бойову обстановку. Водночас навіть у цьому сегменті особа не може бути виключена з Реєстру лише через

підтвердження її перебування в полоні, а розшук не припиняється автоматично. Для сімей цивільних ситуація часто ще складніша, адже обставини зникнення можуть бути менш формалізованими, а коло доказів – менш структурованим. Це породжує нерівність не тільки в доступі до інформації, а й у самій можливості статусно «довести» зникнення в межах адміністративного механізму.

П'ятий дефект має статусно-представницький характер і найгостріше проявляється щодо цивільних осіб, незаконно позбавлених свободи або зниклих за обставин, де відсутня належна інституційна фіксація. У правозахисному матеріалі ZMINA наголошено, що частина таких осіб фактично опиняється поза належним статусним визнанням, а в публіцистично загостреній формі це описано як ситуацію, коли вони «юридично не існують» [17]. Подання ініціюється лише близькими родичами, тоді як коло осіб, здатних фактично діяти в інтересах потерпілого, може бути ширшим. Для сімей військових подібний дефект частково компенсується існуванням службових каналів повідомлення і супроводу.

Шостий дефект полягає у відмінності майнових і побутових наслідків зникнення. Міністерство внутрішніх справ України окремо роз'яснює порядок установа опіки над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин, що особливо актуально для цивільних сімей, де зникла особа часто є власником житла, земельної ділянки чи іншого майна. Для сімей військових цей блок проблем також може існувати, але на практиці він частіше відтісняється на другий план спеціальним режимом грошового забезпечення та виплат. Тому майново-опікунський вимір правозабезпечення виявляється більш болісним і менш інституційно компенсованим саме для сімей цивільних зниклих осіб [18].

У підсумку спеціальні дефекти забезпечення прав сімей цивільних і військових зниклих осіб доцільно розуміти як прояв внутрішньої нерівномірності чинної моделі гуманітарно-правового захисту. Для сімей військових характерними є дефекти фрагментації багатоканальної комунікації та складної координації попри вищий рівень спеціального соціального забезпечення. Для сімей цивільних більш типові дефекти недостатньої спеціалізації інституційної підтримки, слабшої доказової бази, обмеженої представницької моделі та менш розвинених компенсаторних механізмів соціального й майнового захисту. Саме тому подальше вдосконалення гуманітарно-правових стандартів у цій сфері має бути спрямоване не лише на загальне посилення системи розшуку, а й на диференційоване усунення тих дефектів, які по-різному вражають сім'ї цивільних і військових зниклих осіб.

2.6. Порівняльно-правові орієнтири та міжнародний досвід

Коментування порівняльно-правових орієнтирів та міжнародного досвіду спирається на те, що проблема осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у сучасному праві не зводиться до національної техніки обліку чи розшуку. Її ядро становить міжнародно визнаний обов'язок держави встановлювати долю зниклої особи, організувати пошук, ідентифікацію й інформування родини, а також

поважати право сім'ї знати правду про долю близької людини. Саме в такому значенні міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини формують базовий стандарт, від якого відштовхуються національні моделі. Міжнародний комітет Червоного Хреста прямо пов'язує проблему зниклих осіб із обов'язком держав установлювати долю та місцеперебування зниклих і забезпечувати родинам право знати [19]. Аналогічно в звичаях міжнародного гуманітарного права закріплено правило, за яким кожна сторона конфлікту має вживати всіх можливих заходів для встановлення долі осіб, про яких повідомлено як про зниклих унаслідок збройного конфлікту [20].

В європейській правозахисній перспективі особливого значення набуває не лише розшук як такий, а й становище родини зниклої особи. Рада Європи послідовно наголошує, що сім'ї зниклих осіб нерідко стикаються з труднощами доступу до соціальних і економічних прав. Звідси впливає важливий орієнтир для України: належна модель не може обмежуватися суто пошуковим контуром, а має включати механізми правової підтримки родини як самостійного адресата гуманітарно-правового захисту.

Показовим є досвід Німеччини, де наголос зроблено на інституційно сталій роботі зі встановлення долі зниклих осіб і підтриманні довготривалого зв'язку з родинами. Німецька модель спирається на функціонування Німецької служби розшуку Червоного Хреста та на співпрацю з організаціями, що надають родинам інформацію про військові поховання та зниклих безвісти [21]. Для українського контексту цей досвід цінний тим, що демонструє значення спеціалізованої, довготривалої й сервісно зорієнтованої інституції.

Французький досвід, навпаки, демонструє сильніше формалізований юридичний підхід. Французьке право передбачає судове оголошення смерті особи, яка зникла за обставин, що ставили її життя під загрозу, а також спеціальні правила щодо прав правонаступників осіб, зниклих за умов воєнних дій. Це означає, що французька модель інтегрує проблему зникнення в систему цивільного стану, судового підтвердження юридичних наслідків і публічних виплат [22]. Для України цей досвід важливий насамперед у частині узгодження пошукового механізму з майновими та пенсійними наслідками для сім'ї.

Польський досвід є показовим із погляду поєднання державного та громадського компонентів. У польському середовищі важливу роль відіграє неурядова організація «Центр пошуку зниклих осіб» (Fundacja ITAKA – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych), яка спеціалізується на пошуку зниклих осіб і підтримці їхніх родин [23]. Вона підтримує цілодобову лінію допомоги, веде базу даних і виконує функцію соціально-комунікативного посередника. Для української моделі це важливо як орієнтир на інституційне включення спеціалізованих громадських суб'єктів у систему супроводу сімей зниклих осіб.

Американський досвід демонструє значення централізованої цифрової інфраструктури розшуку. Цю роль виконує National Missing and Unidentified Persons System (NamUs) – національна централізована інформаційна та ресурсна система

для справ про зниклих, невпізнаних і незатребуваних осіб. Вона функціонує як національний репозитарій справ про зниклих і водночас як ресурсний центр із безоплатною експертною й аналітичною підтримкою для слідчих і родин. У порівняльному плані це означає, що американська модель підсилює стандарт через централізований національний інформаційно-доказовий контур [24]. Для України цей досвід є важливим як орієнтир щодо підвищення якості реєстрової системи, трасованості даних і доказової підтримки родин.

У підсумку порівняльно-правові орієнтири та міжнародний досвід дають змогу виокремити кілька функціонально значущих висновків. Міжнародний рівень формує інваріант у вигляді обов'язку держави встановлювати долю зниклого та забезпечувати право родини знати правду. Німецький досвід підкреслює значення довготривалої сервісної інституції розшуку; французький – вагу правових наслідків для цивільного стану та публічних виплат; польський – роль спеціалізованих громадських механізмів підтримки; американський – значення централізованої інформаційної та доказової системи. Саме в такій сукупності ці моделі становлять для України орієнтири для вдосконалення власної системи координації, комунікації, доказовості та підтримки сімей осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що гуманітарно-правові стандарти забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, становлять не фрагментарну сукупність окремих гарантій, а цілісну нормативно-інституційну конструкцію, у центрі якої перебувають три взаємопов'язані елементи: обов'язок держави встановлювати долю зниклої особи, обов'язок організувати належний механізм її розшуку та ідентифікації, а також обов'язок забезпечувати родині доступ до інформації, процедур, соціального захисту і правової визначеності.

Саме в такому розумінні проблема зникнення безвісти за особливих обставин виходить за межі суто пошукової чи облікової діяльності та набуває якостей самостійного гуманітарно-правового інституту, що поєднує міжнародно-правові стандарти, національні нормативні приписи, спеціальний статусний механізм і систему захисту родини.

Принципово важливим результатом дослідження є висновок про те, що правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, має складну внутрішню побудову й не може бути адекватно описаний у межах спрощеної бінарної схеми «є статус – немає статусу». Його структура охоплює ідентифікаційні, матеріальні, процедурні, інституційні та наслідкові компоненти; його стадійність виявляється у переході від первинного статусного стану, що виникає з моменту подання заяви, до формалізованого статусу, який пов'язується з внесенням відомостей до Єдиного реєстру; а реалізація цього статусу має опосередкований характер, оскільки здійснюється не самим носієм статусу, а через діяльність інших учасників правовідносин – органів влади, інституцій, близьких родичів, членів сім'ї, пошукових

груп та суб'єктів інформаційного забезпечення. Це означає, що юридична природа досліджуваного статусу має бути осмислена не як застигла формула, а як процесуально розгорнута статусна конструкція з власною логікою виникнення, тривалості, реалізації та припинення.

Не менш істотним є висновок про те, що в системі гуманітарно-правових стандартів члени сім'ї та близькі родичі не можуть розглядатись як другорядні учасники. У межах цього інституту вони виступають самостійними носіями правового інтересу і водночас функціональними учасниками реалізації статусу зниклої особи. Саме тому право на достовірну інформацію, право на участь у процедурах розшуку, право на соціальний захист, а також право на зрозумілий і доступний маршрут взаємодії з державою повинні розглядатись як ядро гуманітарно-правової моделі захисту родини. Разом із тим саме на рівні правового становища родини найвиразніше виявляється розрив між нормативною моделлю і практикою її реалізації: формально закріплені права нерідко втрачають частину своєї цінності через складність навігації між інституціями, фрагментованість комунікації, неповну синхронізацію інформації та недостатню зрозумілість процедур.

Дослідження також засвідчило, що інституційний механізм реалізації гуманітарно-правових стандартів в Україні вже має виразне нормативне ядро, сформоване навколо Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, Єдиного реєстру, територіальних органів Національної поліції України, пошукових груп та інших учасників міжвідомчої взаємодії. Однак практика показує, що цей механізм ще не досяг належної організаційної цілісності. Найгостріші труднощі зосереджені у сфері координації, комунікації та доступності: саме тут множинність суб'єктів, рухомість їхніх повноважень і відсутність справді інтегрованого каналу супроводу родини породжують дефекти практичного забезпечення прав.

Порівняльно-правовий аналіз дозволяє дійти висновку, що українська модель уже містить окремі елементи сучасного гуманітарно-правового підходу, однак потребує подальшого інституційного й процедурного дозрівання. Міжнародний стандарт, відображений у правилах звичаєвого міжнародного гуманітарного права, формує інваріант у вигляді обов'язку держави з'ясувати долю зниклої особи й інформувати родину. Німецький досвід підкреслює значення довготривалої сервісної інституції розшуку та кооперації з іншими суб'єктами. Французька модель показує важливість узгодження пошукового механізму з цивільно-статусними та соціально-забезпечувальними наслідками для родини. Польський досвід наголошує на значенні спеціалізованої неурядової підтримки сімей, тоді як американська модель демонструє переваги централізованої інформаційно-доказової системи розшуку. У сукупності ці орієнтири дають підстави розглядати українську систему не як завершену, а як таку, що перебуває у фазі активного інституційного становлення.

Звідси випливає загальний висновок: подальше вдосконалення цієї сфери має відбуватися у двох взаємопов'язаних площинах. По-перше, у площині законодав-

ства необхідно підвищити визначеність статусної моделі, деталізувати процедурне становище родини, удосконалити норми про доказове підтвердження, інформаційний супровід, майнові наслідки та диференційовані механізми підтримки сімей цивільних і військових зниклих осіб. По-друге, у площині практики необхідно досягти інституційної узгодженості, комунікативної цілісності, реальної доступності процедур і якісної міжвідомчої синхронізації даних. Лише за умови поєднання цих двох площин гуманітарно-правові стандарти у сфері зникнення безвісти за особливих обставин можуть перейти зі стану формального проголошення у стан повноцінної, ефективної й людяно зорієнтованої реалізації.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Немає

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12.07.2018 №2505-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. №38. Ст. 280.
- [2] Колпаков В. К. Феномен зниклих безвісти в гуманітарному праві. *Проблеми реалізації цілей сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку*: монографія / за заг. ред.: О. С. Бакумова, В. О. Серьогіна. Харків : Право, 2025. С. 129–154.
- [3] Катеринчук К. В. Проблеми встановлення статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, у законодавстві України. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2025. №3. С. 144–149. URL: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-3-15-23>
- [4] Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 №2790-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №3. Ст. 17.
- [5] Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. *Офіційний вісник України*. 2022. №68. Ст. 4162.
- [6] Колпаков В. К. Морфологія адміністративного права: концепція форми галузі : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2026. 760 с.
- [7] Синюк О. Як Україна розшукує зниклих безвісти внаслідок агресії Росії та підтримує членів їхніх сімей : аналіт. звіт / ред.: О. Луньова, О. Белячкова. Київ, 2024. 32 с. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/07/znykli_bezvisty_a4_ua-preview.pdf
- [8] Коношко В. В., Подрез О., Рижков Е. OSINT у роботі з безвісти зниклими особами. *Universum*. 2025. №22. С. 31–36. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1886>
- [9] Кобзін Д. О., Щербань С. В. Потреби сімей зниклих безвісти. Звіт за результатами дослідження. *Харківський інститут соціальних досліджень; Харківська правозахисна група*. Харків : Права людини, 2024. 40 с. URL: <https://library.khpg.org/1722407767>
- [10] Єдина система для тисяч історій: як в Україні вибудовують розшук зниклих безвісти за особливих обставин. *Міністерство внутрішніх справ України*. 2026. 19 лют. URL: <https://mvs.gov.ua/news/jedina-sistema-dlia-tisjac-istorii-iak-v-ukrayini-vibudovuiut-rozshuk-zniklix-bezvisti-za-osoblivix-obstavin>
- [11] Що не так з пошуком зниклих безвісти військових? Розбір. *Донбас. Реалії*. 2025. 25 лют. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/znykli-bezvisty-poshuk/33320874.html>

- [12] Добросердов А. Наразі в Україні понад 60 тисяч зниклих безвісти через війну. *Zmina: сайт Центру прав людини* 2025. 22 квіт. URL: <https://zmina.info/news/narazi-v-ukrayini-narahovuyetsya-ponad-60-tysyach-znyklyh-bezvisty-lyudej/>
- [13] Наразі у Реєстрі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, є дані про понад 90 тисяч людей: інтерв'ю з уповноваженим із питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. *Укрінформ*. 2026. 11 берез. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4100583-u-reestri-zniklih-bezvisti-e-dani-pro-ponad-90-tisac-ludej-mvs.html>
- [14] Щодо видачі посвідчень членам сімей військовослужбовців, які загинули (померли) чи пропали безвісти під час проходження військової служби. *Міністерство внутрішніх справ України*. URL: <https://mvs.gov.ua/social-protection-pension-provision/shhodo-vidaci-posvidcen-clenam-simei-viiskovosluzbovciv-iaki-zaginuli-pomerli-ci-propali-bezvisti-pid-cas-prohodzennia-viiskovoyi-sluzbi>
- [15] Кабмін збільшує виплати для членів сімей загиблих і зниклих безвісти захисників. *Радіо Свобода*. 2026. 5 лют. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-zahroza-viynu/31703318/1b10lbi437326.html>
- [16] Відповіді на найбільш поширені питання щодо отримання витягу з Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. *Міністерство внутрішніх справ України*. URL: <https://mvs.gov.ua/upovnovazennii-z-pitan-osib-zniklix-bezvisti-za-osoblivix-obstavin-1/korisna-informaciia/vidpovidi-na-naibils-posireni-pitannia-shhodo-otrimannia-vitiagu-z-jedinogo-rejestru-osib-zniklix-bezvisti-za-osoblivix-obstavin>
- [17] Булгаков Д. Мене офіційно не існує: чому багато цивільних після російської неволі залишаються без допомоги. *Zmina: сайт Центру прав людини*. 2025. 3 груд. URL: <https://zmina.info/columns/v-ukrayini-czyvilni-yaki-nezakonno-utrymuvalysya-u-rosijskyh-tyurmah-yurydychno-ne-isnyut/>
- [18] МВС PRO важливе: що потрібно знати про встановлення опіки над майном осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. *Міністерство внутрішніх справ України*. 2025. 4 квіт. URL: <https://mvs.gov.ua/news/mvs-provazlive-shho-potribno-znati-pro-vstanovlennia-opiki-nad-mainom-osib-zniklix-bezvisti-za-osoblivix-obstavin>
- [19] Missing persons and their families. *International Committee of the Red Cross*. 2023. URL: <https://www.icrc.org/en/missing>
- [20] Henckaerts, J.-M., Doswald-Beck L. Customary international humanitarian law. Rule 117. *Accounting for Missing Persons*. Cambridge University Press, 2005. URL: <https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf>
- [21] Cooperation with other institutions. *German Red Cross Tracing Service*. URL: https://www.drk-suchdienst.de/en/?utm_source=chatgpt.com
- [22] Code des pensions militaires d'invalidité et des victimes de guerre. *Ayants cause de personnes disparues (Articles L144-1 à L144-3)*. Legifrance. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000031711067>
- [23] Fundacja ITAKA – *Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych*. URL: <https://itaka.org.pl/>
- [24] What is NamUs? *National Missing and Unidentified Persons System (NamUs)*. 2024. March 21. URL: <https://namus.nij.ojp.gov/what-namus>

REFERENCES

- [1] On the Legal Status of Persons Missing under Special Circumstances: Law of Ukraine (2018, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19/ed20180802#Text> [in Ukrainian]

- [2] Kolpakov, V. K. (2025). The phenomenon of missing persons in humanitarian law. In O. S. Bakumov & V. O. Serohin (Eds.), *Problems of implementing the sustainable development goals in the aspect of strengthening national and international legal order* (pp. 129–154). Pravo. [in Ukrainian]
- [3] Katerynychuk, K. V. (2025). Problems of establishing the status of a person missing under special circumstances in the legislation of Ukraine. *Ukrainska politseistyka: teoriia, zakonodavstvo, praktyka*, 3, 144–149. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-3-15-23> [in Ukrainian]
- [4] On the Status of a People's Deputy of Ukraine: Law of Ukraine (1992, November). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> [in Ukrainian]
- [5] Regulation on the Unified Register of Persons Missing under Special Circumstances. (2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#Text> [in Ukrainian]
- [6] Kolpakov, V. K. (2026). *Morphology of administrative law: The concept of the form of the branch*. Yurinkom Inter. [in Ukrainian]
- [7] Syniuk, O. (2024). *How Ukraine searches for missing persons as a result of Russia's aggression and supports their family members: Analytical report*. In O. Lunova, & O. Bieliachkova (Eds.). Retrieved from https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/07/znykli_bezvisty_a4_ua-preview.pdf [in Ukrainian]
- [8] Konoshko, V. V., Podriez, O., & Ryzhkov, E. (2025). OSINT in work with missing persons. *Universum*, 22, 31–36. Retrieved from <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1886> [in Ukrainian]
- [9] Kobzin, D. O., & Shcherban, S. V. (2024). *Needs of families of missing persons: Research report*. Kharkiv Institute for Social Research; Kharkiv Human Rights Protection Group. Retrieved from <https://library.khpg.org/1722407767> [in Ukrainian]
- [10] One system for thousands of stories: How Ukraine is building the search for persons missing under special circumstances. (2026, February 19). *Ministry of Internal Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/news/jedina-sistema-dlia-tisiac-istorii-iak-v-ukrayini-vibudovuiut-rozsuk-zniklih-bezvisti-za-osoblivix-obstavin> [in Ukrainian]
- [11] What is wrong with the search for missing military personnel? Analysis. (2025, February 25). *Donbas Realii*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/znykli-bezvisty-poshuk/33320874.html> [in Ukrainian]
- [12] Dobroserdov, A. (2025, April). Currently, there are more than 60 thousand missing persons in Ukraine because of the war. *Zmina*. Retrieved from <https://zmina.info/news/narazi-v-ukrayini-narahovuyetsya-ponad-60-tysyach-znyklyh-bezvisty-lyudej/> [in Ukrainian]
- [13] Currently, the Register of Persons Missing under Special Circumstances contains data on more than 90 thousand people: Interview with the Commissioner for Persons Missing under Special Circumstances. (2026, March). *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4100583-u-reestri-zniklih-bezvisti-e-dani-pro-ponad-90-tisac-ludej-mvs.html> [in Ukrainian]
- [14] Regarding the issuance of certificates to family members of servicemen who were killed, died, or went missing during military service. (n.d.). *Ministry of Internal Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/social-protection-pension-provision/shhodo-vidaciposvidcen-clenam-simei-viiskovosluzbovciv-iaki-zaginuli-pomerli-ci-propali-bezvisti-pid-cas-proxodzennia-viiskovoyi-sluzbi> [in Ukrainian]
- [15] The Cabinet of Ministers increases payments for family members of fallen and missing defenders. (2026, February 5). *Radio Svoboda*. Retrieved from <https://>

- www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-zahroza-viyny/31703318/lbl0lbi437326.html
[in Ukrainian]
- [16] Answers to the most frequently asked questions regarding obtaining an extract from the Unified Register of Persons Missing under Special Circumstances. (n.d.). *Ministry of Internal Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/upovnovazhenii-z-pitan-osib-zniklix-bezvisti-za-osoblivix-obstavin-1/korisna-informaciia/vidpovidi-na-naibils-posireni-pitannia-shhodo-otrimannia-vitiagu-z-jedinogo-rejestru-osib-zniklix-bezvisti-za-osoblivix-obstavin> [in Ukrainian]
- [17] Bulhakov, D. (2025, December). Officially, I do not exist: Why many civilians remain without assistance after Russian captivity. *Zmina*. Retrieved from <https://zmina.info/columns/v-ukrayini-czyvilni-yaki-nezakonno-utrymuvalysya-u-rosijskyh-tyurmah-yurydychno-ne-isnyut/> [in Ukrainian]
- [18] MIA PROimportant: What you need to know about establishing guardianship over the property of persons missing under special circumstances. (2025, April). *Ministry of Internal Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/news/mvs-provazlive-shho-potribno-znati-pro-vstanovlennia-opiki-nad-mainom-osib-zniklix-bezvisti-za-osoblivix-obstavin> [in Ukrainian]
- [19] Missing persons and their families. (2023). *International Committee of the Red Cross*. Retrieved from <https://www.icrc.org/en/missing> [in English]
- [20] Henckaerts, J.-M., & Doswald-Beck, L. (2005). *Customary international humanitarian law. Rule 117. Accounting for missing persons*. Cambridge University Press. Retrieved from <https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf> [in English]
- [21] Cooperation with other institutions. (n.d.). *German Red Cross Tracing Service*. Retrieved from <https://www.drk-suchdienst.de/en/> [in English]
- [22] Code des pensions militaires d'invalidité et des victimes de guerre. Ayants cause de personnes disparues (Articles L144-1 à L144-3). (n.d.). *Legifrance*. Retrieved from <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000031711067> [in French]
- [23] *Fundacja ITAKA – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych*. (n.d.). Retrieved from <https://itaka.org.pl/> [in Polish]
- [24] What is NamUs? (2024, March). *National Missing and Unidentified Persons System*. Retrieved from <https://namus.nij.ojp.gov/what-namus> [in English]

Тетяна Олександрівна Коломоєць

Доктор юридичних наук, професор

Член-кореспондент НАПрН України

Національна академія правових наук України

61024, вул. Григорія Сковороди, 70, Харків, Україна

Декан юридичного факультету

Запорізький національний університет

69011, вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна

email: T_deputy@ukr.net

Tetiana O. Kolomoiets

Doctor of Law, Professor

Corresponding Member of the NALS of Ukraine

National Academy of Legal Sciences of Ukraine

61024, 70 Hryhoriia Skovorody St., Kharkiv, Ukraine

Dean of the Faculty of Law

Zaporizhzhia National University

69011, 66 Universytetska St., Zaporizhzhia, Ukraine

email: T_deputy@ukr.net

Валерій Костянтинівич Колпаків

Доктор юридичних наук, професор

Завідувач кафедри конституційного та адміністративного права

Запорізький національний університет

69011, вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна

email: v.k.kolpakov@gmail.com

Valerii K. Kolpakov

Doctor of Law, Professor

Head of the Department of Constitutional and Administrative Law

Faculty of Law Zaporizhzhia National University

69011, 66 Universytetska St., Zaporizhzhia, Ukraine

email: v.k.kolpakov@gmail.com

Рекомендоване цитування: Коломоєць Т. О., Колпаків В. К. Гуманітарно-правові стандарти забезпечення прав осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2026. Том 33. №2. С. 131–157. <https://doi.org/10.31359/1993-0909.2026.33.2.131>.

Suggested Citation: Kolomoiets, T. O., & Kolpakov, V. K. (2026). Humanitarian Legal Standards for Safeguarding the Rights of Persons Missing in Special Circumstances. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 33(2), 131–157. <https://doi.org/10.31359/1993-0909.2026.33.2.131>.

Дата першого надходження статті до видання: 13.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.04.2026

Дата публікації (оприлюднення): 30.06.2026

*Ця робота ліцензується відповідно до
Creative Commons Attribution 4.0 International License*